

Strategic Partnerthip and its Models in International Relations

Oleksandra Gnyр

Department of International Relations and Diplomatic
Services, Ivan Franko National University of Lviv, UKRAINE,
Lviv, Universytetska str 1, E-mail: alexanja2006@rambler.ru

The materials specify in which cases the notion of strategic partnership is most frequently used and provide a set of examples with agreements between states on strategic partnership. Then the author defines basic approaches to the definition of "strategic partnership" on the theoretical and practical levels, as well as the advantages and disadvantages of some of them are highlighted. For complete characteristics the main motives and principles of strategic partnership were defined and the main criteria according to which the strategic partnership exists, namely security, economic, cultural and humanitarian sphere were indicated. The peculiar feature of the analysis is practical strategic partnership of world countries based on such criteria as the common border, common economic development, cultural and regional proximity, signing the agreement on strategic partnership. According to the realization of the strategic partnership in the foreign practice real and official strategic partnership was defined. An example of real partnership, relations of Japan with ASEAN countries were selected, and of formal partnership - the existence of nineteen strategic partners of Ukraine of the last decade. Special attention was paid to the approach on the strategic partnership of doctor of political science G. Perepelytsia, who managed to overcome a purely declarative approach to the very definition. Current materials also briefly described Russian specific features of strategic partnership with the USA, Germany and China. This allows us to conclude that Russia's relations with Germany mostly deserve to be called a strategic partnership. On the basis of thorough analysis of strategic partnership of international relations, the author schematically divided them into five models: the actual strategic partnership, declarative strategic partnership, pragmatic strategic partnership, representative strategic partnership and asymmetric strategic partnership.

Стратегічне партнерство та його моделі у міжнародних відносинах

Олександра Гнир

Кафедра міжнародних відносин та дипломатичної
служби, Львівський національний університет імені Івана
Франка, УКРАЇНА, м. Львів, вул. Університетська 1, Львів.,
E-mail: alexanja2006@rambler.ru

В матеріалах визначено основні підходи щодо визначення поняття «стратегічне партнерство» як на теоретичному, так і практичному рівні. Для повної характеристики було визначено основні мотиви та принципи стратегічного партнерства та проаналізовано основні критерії, за яких стратегічне партнерство існує. Особливістю аналізу стало практичне стратегічне партнерство країн світу на основі таких критеріїв як спільний кордон, спільність економічного розвитку, культурна та регіональна близькість, існування договору про стратегічне партнерство. На основі аналізу стратегічного партнерства в зовнішньополітичній практиці держав було вирізняє реальне та формальне стратегічне партнерство. Особливу увагу було звернено на підхід щодо стратегічного партнерства доктора політичних наук Г. Перепелиці, якому вдалося подолати суто декларативний підхід до визначення цього поняття. В поданих матеріалах також було коротко охарактеризовано критерії стратегічного партнерства США та Росії, ФРН та Росії, Китаю та Росії. На основі аналізу стратегічного партнерства в міждержавних відносинах їх було зведено автором до п'яти моделей: фактичне стратегічне партнерство, декларативне стратегічне партнерство, прагматичне стратегічне партнерство, представницьке стратегічне партнерство, асиметричне стратегічне партнерство.

Ключові слова – стратегічне партнерство, двосторонні відносини, зовнішня політика держав, двосторонні договори, національні та стратегічні інтереси, енергетична складова.

I. Вступ

Процеси глобалізації істотно впливають на зміст і темпи формування нових типів міждержавних відносин у сучасному світі та на двосторонні відносини зокрема. Через це зростає залежність країн, особливо в фінансовій та економічній сфері. Саме це сприяє тому, що держави починають здійснювати активнішу співпрацю в різних галузях з метою реалізації своїх стратегічних цілей. Незважаючи на впливовість та міцність регіональних та міжнародних організацій, двосторонні угоди та договори не втрачають свого значення. Натомість з'явився новий вимір двосторонніх міждержавних відносин, який характеризується поняттям «стратегічне партнерство», що вказує на пріоритетність відносин між цими державами. Сьогодні поняттям стратегічне партнерство оперують доволі часто як політики, так і політологи. Зазвичай це поняття можна зустріти в промовах політиків найвищого рівня, в офіційних документах чи під час зустрічей глав держав.

II. Основна частина

Основою стратегічного партнерства є двосторонні договори про стратегічне партнерство, прикладами яких є договір між Казахстаном та Узбекистаном підписаний 2005 р., [1]; між США та Македонією - у травні 2008 р.; між Китаєм та Лаосом у вересні 2009 р. [2], між Туреччиною та Азербайджаном – у серпні 2010р., між Польщею та Швецією - у травні 2011 р. [3].

Проаналізувавши ці договори можна побачити, що кожна держава визначає в них пріоритетність досягнення своїх власних цілей згідно концепцій власної зовнішньої політики. При цьому кожна сторона розуміє їх по своєму і тому визначення цього поняття дається дуже складно. У зв'язку з цим єдиного науково тлумачення цього поняття не вироблено ні вітчизняними, ні зарубіжними науковцями.

Існує декілька основних визначень, що характеризують це поняття. Згідно концепції зовнішньої політики України стратегічне партнерство визначається як особливий інструмент зовнішньої політики, використовуючи який вона узгоджує свої дії на міжнародній арені з іншими державами. Взаємодія у використанні цього інструменту та збіг стратегічних національних інтересів двох чи більше держав у декількох сферах призводять до виникнення між ними особливого виду міждержавного співробітництва.

У довіднику «Орієнтири виборця 2002» стратегічним партнерством визначається такий рівень співробітництва між державами, який передбачає спільне досягнення ними своїх ключових національних інтересів [4]. На нашу думку, це визначення є занадто вузьким, оскільки тут виникає запитання, чи може стратегічне партнерство ґрунтуватись виключно на реалізації конкретних зовнішньополітичних завдань. Науковцями Центру Разумкова стратегічне партнерство визначається як міждержавна взаємодія, яка дозволяє партнерам, поєднуючи зусилля, досягати життєво важливих внутрішніх і зовнішньополітичних стратегічних цілей [5]. Стратегічне партнерство на думку українського науковця Чекаленко Л.Д. є вищою сходинкою співробітництва порівняно зі звичайними відносинами. Зумовлена конкретними інтересами сторін, така співпраця стає можливою між тими партнерами, які не мають взаємних територіальних претензій, натомість між якими наявна взаємна прихильність принципам територіальної недоторканності і непорушності кордонів. Це відносини партнерів, які мають схожі цінності і спільне коріння, національні інтереси, які визнають очевидність і необхідність тенденції динамічного зростання двостороннього товарообороту, поглиблення співпраці. [6]. На нашу думку це визначення, зважаючи на аморфність розуміння цього поняття є найбільш вдалим, оскільки зачіпає основні складові даного явища.

При розгляді цього поняття також слід дати відповідь на питання про основні мотиви та принципи відносин стратегічного партнерства. По-перше, це

наявність у партнерів подібних інтересів, а в ідеалі-їх збіг. Узагальнюючи на практиці можна говорити про інтерес держав до розвитку стосунків зі стратегічними партнерами в наступних сферах:

- безпеки (національної, міжнародної);
- економіки (торгівельно-економічні, науково-технічні зв'язки, фінанси, технології, енергетика, транспорт і т. ін.);
- культурно-гуманітарній (наявність історичних, культурних зв'язків, діаспори, інтенсивність контактів між людьми, неурядовими організаціями).

Розглядаючи це поняття, також надзвичайно важливо є визначити основні його критерії, за яких воно може існувати. Більшість науковців визначають такі сприятливі умови для створення стратегічного партнерства як спільний кордон, збіг засадничих рис розвитку, взаємозалежність та доповнюваність економік обох держав, перспектива розв'язання ресурсних проблем країни, розширення ринку збуту товарів тощо. Проте це суперечить практиці реалізації стратегічного партнерства країн, що не мають спільного кордону. Прикладом цього є стратегічне партнерство США з Ізраїлем, Японією, Австралією. Але якщо проаналізувати більшість договорів в даному напрямі, то справді більшість країн – сусідів, чи країн одного регіону, що близькі в першу чергу за культурними традиціями мають підписані договори цього типу.

Практика показує, що країнам зі схожими культурними цінностями набагато легше прийняти рішення, відповідно і партнерство відбувається ефективніше. Прикладом такої культурної та регіональної близькості є договір стратегічного партнерства України та Польщі, договори РФ з великою кількістю країн Центральної Азії та країнами – членами Шанхайської організації співробітництва, «особливе партнерство» США з Великою Британією та стратегічне партнерство США з Канадою.

Натомість дві сусідні держави Україна та Росія, незважаючи на активну співпрацю не мають формального договору про стратегічну співпрацю. Стратегічне партнерство двох держав ґрунтується на підписаному у 1997 році Великому Договорі про економічне співробітництво. Проте відсутність реальних міжнародно-політичних механізмів стратегічної співпраці не заважає політикам визначати ці відносини, як відносини стратегічного партнерства.

У зв'язку з цим за ознакою фактичної побудови відносин стратегічного партнерства розрізняють формальне стратегічне партнерство та реальне стратегічне партнерство. Реальне партнерство розвиває Японія з країнами АСЕАН. Причому для цього їй вистачає договорів про економічне партнерство з країнами – членами цієї організації. Формальним стратегічним партнерством можна назвати таке партнерство, що декларується, але фактично не реалізовується. Це означає, що країни підписали договір або меморандум, у якому закріплені умови та сфери стратегічного партнерства, але фактично цей договір не виконується або проводяться виключно формальні зустрічі. Підписання такого договору

переслідувало виключно політичні інтереси. Прикладом цього є проголошення в кінці і 90-х рр. стратегічного партнерства України з дев'ятьма державами, коли Україна хотіла яскраво заявити про себе на міжнародній арені, але що перетворило ефективний механізм зовнішньої політики на абстрактну риторичку.

Доволі часто країни підписують договір про стратегічне партнерство з метою остаточного врегулювання проблем на політичному рівні, або для того, щоб зменшити ідеологічні та етнічно-політичні суперечності минулого. Яскравим прикладом цього став підписаний у серпні 2010 р. договір між Туреччиною та Азербайджаном про стратегічне партнерство. Туреччина після довгих років змінила свою позицію відносно Азербайджану та проблеми Карабаху. Таким чином держави визначили для себе сьогодишню співпрацю пріоритетною і на офіційному рівні закрили цим договором проблемні питання в двосторонній політиці.

На нашу думку найбільш вдалим є підхід доктора політичних наук Г. Перепелиці, який зробив спробу подолати «суто декларативний підхід» до стратегічного партнерства та запропонував реальні критерії його визначення. До стратегічних інтересів, спільність яких визначає наявність стратегічного партнерства, Г. Перепелиця відносить: забезпечення енергоносійми, продовольством та іншими видами сировини та природних ресурсів, безпечний доступ до життєво важливих регіонів світу, національну безпеку країни, включно з її військово-політичною складовою. Дослідник доречно підкреслює, що «стратегічне партнерство» відповідає цьому критерію тільки в тому разі, коли ці інтереси обопільні». Коли ж одна країна має такі інтереси, а інша – ні, то тоді відносини можна охарактеризувати як «стратегічна залежність» [7].

Таким чином ми бачимо, що для здійснення реального партнерства не потрібен договір про стратегічне партнерство. На офіційному рівні стратегічне партнерство між США та Росією було проголошено ще у 1992 році і діє до сьогодні. Ні в Росії концепції стратегічного партнерства щодо США, ні у США щодо Росії не існує. Проте сама концепція реалізується на основі двосторонніх офіційних документів, договорів, декларацій, угод, офіційних заяв державних осіб та концепцій національної безпеки.

Ще одним цікавим прикладом реального, а не фактичного стратегічного партнерства є відносини між ФРН та РФ, проте, між якими також не існує підписаного договору про стратегічне партнерство. За останні двадцять років державам вдалось майже повністю позбутись ідеологічних стереотипів та повністю вирішити питання минулого. Для цих відносин характерна транспарентність та спільність поглядів на шляхи вирішення основних європейських та світових проблем. Основою цих відносин стали енергетико-ресурсна співпраця двох країн. У загальному обсязі енергоспоживання ЄС ФРН посідає 1-е місце (20 %). На сьогодні залежність Німеччини від

поставок газу складає 83 %, а основним та найбільшим постачальником природного газу до Німеччини виступає Росія. Дві держави як на політичному, так і на економічному рівні на довгі роки пов'язані енергетичними проектами «Північний та Південний потік». На сьогоднішній день ведеться активний та постійно діючий політичний діалог на найвищому рівні. Можна говорити навіть про особливість цих відносин, через можливість їх геополітичного впливу в європейському регіоні. Сьогодні між державами існує співпраця по всіх ключових напрямках – від спільних дій по забезпеченню світового порядку та безпеки - до економічної та культурно-гуманітарної кооперації. На найвищому політичному рівні країни визначають один одного як стратегічні партнери вже на протязі останніх десяти років. Між ФРН та РФ створено ряд механізмів двосторонньої співпраці, які активно працюють. Німеччина активно підтримувала Росію в її прагненні вступу до СОТ та захищала її перед світовою громадськістю через російську політику на Кавказі. В свою чергу Росія підтримала Німеччину в підписанні Кіотського протоколу. Отже, саме ці відносини вже проявляють себе, як яскравий приклад стратегічного партнерства, коли на першому місці знаходяться не підписаний главами держав документ про стратегічне партнерство, а виключно цілі двох держав.

На схожому рівні відбувається сьогодні і стратегічне партнерство Росії та Китаю. Глави держав обох країн підтримують активний політичний діалог та постійно наголошують на стратегічності та взаємності відносин. Проте ця співпраця просувається вперед дуже повільно, через ряд подій, таких як закриття в Пекіні великого московського ринку, де працювали китайські торговці, інцидент в російських водах, коли російські моряки потопили китайський корабель, а також розвиток стосунків цих двох країн з США, які знову ж таки є стратегічним партнером і Росії і Китаю. Отже цим державам на сьогоднішньому етапі заважає насамперед взаємна недовіра та різні політичні цілі та задачі. [8].

Висновок

Аналізуючи стратегічне партнерство держав на практиці, можна виділити такі основні його моделі:

«Фактичне стратегічне партнерство», коли держави встановлюють відносини і на протязі певного періоду часу активно розвивають його на усіх рівнях, намагаючись досягнути спільності цілей та інтересів, маючи зобов'язання один перед одним і готовність йти на взаємні поступки.

«Декларативне стратегічне партнерство» - коли держави підписують договір про стратегічне партнерство, але цей договір не реалізовується на зазначених в ньому напрямках чи проводяться лише формальні зустрічі, які в подальшому не мають практичного застосування.

«Прагматичне стратегічне партнерство» - коли держави встановлюють відносини виключно з метою їх розвитку в конкретній галузі.

«Представницьке стратегічне партнерство» - коли держави встановлюють партнерство в конкретних регіонах, чи організаціях, з метою реалізації власних інтересів в цих регіонах та просування своїх інтересів та проектів.

«Асемитричне стратегічне партнерство» - коли держави встановлюють партнерство, проте одна з них виступає домінантною в цих відносинах.

Звичайно, що ці моделі є доволі схематичними і можуть використовуватись виключно для цілісного розуміння цього поняття. Зважаючи на ці моделі не можна говорити про те, що кожному практичному стратегічному партнерству притаманна та, чи інша модель. Для одного партнерства можуть використовуватись декілька моделей одночасно, вони можуть також чергуватись, змінюючи одна одну. Для справжнього стратегічного партнерства повинні насамперед існувати такі принципи як високий ступінь співробітництва і довіри, прозорість відносин, що означає широку взаємодію у міжнародних справах та неспрямованість проти третіх країн, широта партнерства не тільки в економічній сфері, а й у політичній сфері, тісна координація зовнішньополітичних дій на всіх ключових напрямках світової і двосторонньої співпраці, обов'язкова довготривалість відносин, оскільки це є запорукою політичних і військових гарантій. При цьому наявність довгострокової програми стратегічного співробітництва з основних напрямів має стати додатком до базового міждержавного договору. Водночас стратегічні партнери мають враховувати низку обставин, пов'язаних із геополітичними й гео економічними інтересами інших країн-партнерів. Таким чином стратегічне партнерство можливе виключно за умов жорсткої реалізації взятих на себе зобов'язань. Отже в реальності стратегічне партнерство – формат відносин, в рамках якого держави концентрують свої основні ресурси для досягнення спільної мети, а задля її досягнення обов'язковими є компроміси з обох сторін.

Література

- [1] Казахстан и Азербайджан подписали договор о стратегическом партнерстве. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rosconcert.com/common/arc/story.php/195799>
- [2] China, Laos establish strategic partnership// «China Daily» newspaper. [Electronic resource]. – Available at: http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-09/09/content_8673468.htm
- [3] Польша та Швеція підписали угоду про стратегічне партнерство.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vistkar.com/europe/polscha-ta-shvetsiya-pidpysaly-uhodu-pro-stratehichne-partnerstvo.html>.
- [4] Довідник орієнтири виборця 2002. Стратегічне партнерство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=11&iar_id=308&as=2;
- [5] Стратегічні партнери України: декларації і реалії. – Журнал “Національна безпека і оборона”. – 12. 2000. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/journal.php>
- [6] Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/15840720/politologiya/zovnis-hnya_politika_ukrayini_-_chekalenko_ld.
- [7] Асиметрія міжнародних відносин / Під ред. Г. Перепелиці, О. Субтельного. – К.: Стило. – 2005. – С.33, с.555
- [8] Kevin Rosner. Sino-Russian Energy Relations in Perspective. Journal of Energy Security. [Electronic resource]. – Available at: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=260:sino-russian-energy-relations-in-perspective&catid=110:energysecuritycontent&Itemid=366